

Tante Sofie
Kardemomme by

Justis- og beredsskapsdepartementet
postmottak@jd.dep.no

Høringsvar – 22. juli-kommisjonens rapport, NOU 2012: 14

Det vises til Justis- og beredsskapsdepartementets høringsbrev av 17.08.2012 med referanse 201205477-/PHV hvor både forvaltningsorgan, organisasjoner og privatpersoner m. fl. inviteres til å inngi høringsvar angående 22. julkommisjonens 481-siders rapport, NOU 2012: 14. Nedenfor følger noen innspill i denne forbindelse. **Spesielt at Forsvaret ikke skal blandes inn i utføringen av politioppgaver, og at det bør opprettes en politietat nr. 2. med fokus på forebygging og bekjempelse av terrorisme.** Videre er det viktig å påpeke at **politiet kunne ha fått ta i private båter mye raskere** ved å ring direkte til f.eks. Utvika camping eller ved å gått ut i radio og TV da utrykningen til Utøya startet. **Det kunne ha forhindret at mange ble drept eller såret.**

Kardemonne by-syndromet

Rapporten viser klart at politikere og myndigheter ikke lenger kan late som om Norge er Kardemonne by, slik som de gjorde da det gikk 7 år fra regjeringen besluttet at det måtte gjøres noe med biltrafikken i Grubbegata til 22/7.

Øvelser (anbefaling nr. 4)

Inntrykket er øvelsene i Norge er varslet på forhånd. Mens skoleelever derimot utsettes for gloseprøver o.l. uten forhåndsvarsel. Det beste muligheten til å finne ut hvordan ulike enheter vil fungere når det virkelig gjelder, er **øvelser som ikke er varslet på forhånd**. Gjerne når det er mørkt. Og når strømmen kobles ut i alle landets politihus. Responstider fra forhåndsvarslede øvelser er trolig av begrenset verdi. Men politiet syns jo ikke å bry seg nevneverdig om **responstid**, jfr. at de ikke synes å ha noen krav til responstid i det hele tatt.

Våpen og kjemikalier (anbefaling nr. 10)

I kapittel 17 gis det en rekke eksempler på hvor skandaløst dårlig kontrollen er i dag. Med en gang kan man gjennomføre tiltak for å utarbeide adekvat statistikk over ulike typer våpen som allmenheten oppbevarer lovlig, og våpen som er stjålet, våpen som blir beslaglagt av politiet osv. Og tilsvarende når det gjelder eksplosiver på avveie. Videre er det relevant å utarbeide anslag for antall og type våpen som er smuglet inn i landet. Statistisk sentralbyrå kan utarbeide slik statistikk i samarbeid med blant annet politiet.

Forslaget om at halvautomatiske våpen er bra. Praksisen i Storbritannia (side 403, andre spalte) med nedlåsning av pistoler i skytterklubbene **istedenfor i private hjem** bør innføres i

Norges også. Og en lignende ordning for jaktgeværer (eventuelt nedlåsning i politiets lokaler – det vil også kunne være hensiktsmessig at politiet prater litt med dem som eier slike våpen med jevne mellomrom, jfr. at enkelte kommer ruspåvirket til politiets ekspedisjoner i andre sammenhenger). Antall drap og selvmord som begås med skytevåpen, taler klart for en mye mer restriktiv linje enn i dag. Videre bør private **våpensamlinger** forbys, også om det er rike personer som har slike samlinger (det er neppe så mange sosialklienter som har slike samlinger).

Politiet (forslag nr. 11–19)

Opprettelse av politietat nr. 2

Noe av poenget med kapitalistisk konkurranse er å fremme innovasjon og bedre organisering enn det sovjetsamfunnet frambrakte. Dette vil også kunne gjelde for politivirksomhet. Både det vanlige politiet, PST, POD og JD sviktet. En politietat nr. 2 med fokus på forebygging og bekjempelse av terrorisme kan gi store fordeler.

Man kan tenke seg politietat nr. 2 primært ikke lagt blir lagt til Oslo-området, men i nærheten av en flyplass, og at politietat nr. 2 disponerer helikoptere (som kan fly både natt og i snødrev) og fly til rask forflytning av innsatspersonell i tilfelle (trusler om) terroristangrep, flykapringer, angrep på skoler, sykehus med mer. Også innsats i utlandet kan bli aktuelt ved karping av norske fly. «Delta» kan fortsatt operere i Oslo-området – de har jo ikke tilgang luftbåren transportkapasitet. De synes å satse på å reise med rutefly, som har spesielt få avganger på lørdager. De kunne like gjerne satt opp et skilt: «Vennligst ikke utfør terroristanslag på lørdager utenfor Oslo og omegn».

En styrking av politiet gjennom opprettelse av en politietat nr. 2 må sees i sammenheng med avvisningen nedenfor av å la Forsvaret utføre politioppgaver. De mange politidistriktene i dag klarer/vil ikke samarbeide, jfr. at OPD ikke ba om bistand fra tilgrensende politidistrikt som bare ligger noen få kilometer unna (Romerike, Follo, Asker og Bærum). Og selv om politidistrikter kan slå sammen, vil det fortsatt være grenser mellom de nye distriktene. De samme problemene med mobile vinningskriminelle, tog som går gjennom flere politidistrikt vil trolig fortsatt være der etter eventuell sammenslåing av politidistrikter. Det er derfor grunn til å vurdere om politietat nr. 2 skal ha et særskilt ansvar for mobile kriminelle og jernbanekriminalitet, bl.a. terroristanslag. Tilsvarende vil politietat nr. 2. kunne spesialisere seg på flyplasser, havner og kraftverk og andre typiske terrormål. Det kan også vurderes om politietat nr. 2 bør overta Utykningspolitiets oppgaver for dermed i utgangspunktet være ute på veiene (passer bra med å ha mobile vinningskriminelle som en målgruppe). UP har i dag også bistandsoppgaver til det lokale politiet.

Man kan også la politietat nr. 2 overta et av Politihøyskolenes studiesteder. Da kan de tilpasse utdanningen bedre til sine behov, og vi får **konkurranse mellom to politihøyskoler** om å tilby den beste politiutdanningen.

Tilsvarende vil det kunne være gunstig om politietat nr. 2 også får en egen **sikkerhetstjeneste** som konkurrerer med PST, som åpenbart har underfunget. PST har ifølge kommisjonen primært politiutdannede ansatte, supplert med samfunnsvitere. At en PST-ansatt måtte ringe Etterretningstjenesten for å få svar på om navngitte kjemikalier

kunne brukes i eksplosiver tyder på behov for bredere intern, teknisk-naturvitenskapelig kompetanse. Også profesjonelle statistikere, dvs. med doktorgrad i statistikk, vil kunne ha mye å bidra med, jf. f.eks. at under den annen verdenskrig ga statistiske analyser med utgangspunkt i serienummeret på erobrede stridsvogner bedre anslag for antallet som fienden hadde produsert enn de anslagene vanlig etterretning bidro med.

Et åpent spørsmål er hvor ineffektiv dagens politietat – kommisjonen kunne ikke finne noe godt sammenligningsgrunnlag med andre land. En mulighet er å la politietat nr 2. drive ett politidistrikt enten permanent eller noen år for at man skal få gode data til å sammenligne med politietat nr. 2. Konkurransen for politietat nr. 1 er dessuten bare sunt. Det er ingen som ville ha funnet på å stille opp i OL uten konkurransetrening, så hvorfor skal politiet spares for det. En annen fordel er at det gir politietat nr. 2 noe større volum, bedre muligheter for mannskapsrotasjon osv.

Mange andre land har flere ulike politietater (Norge er tross lilleland-myten større enn mange andre land, arealet vårt er 385.000 kvadratkilometer og vi har nesten 17 ganger større befolkning enn Island). Det innebærer trolig noe overlappende arbeid (ved overlappende operasjonsområder). Men når det gjelder bekjempelse av terrorisme, er det mye viktigere at terroristangrep og massedød unngås enn at dobbeltarbeid unngås. Det bør settes felles stab for politietat nr. 1 og 2. ved øvelser, aksjoner m.m., og trolig etableres et nasjonalt operativt, polisært hovedkvarter.

En politietat nr. 2 bør ligge **under et annet departement enn JD** (og dermed heller ikke under POD om det får et forlenget post 22/7-liv) av flere grunner (og heller ikke under FD). Det er videre mindre sannsynlig at to departementer svikter samtidig enn at ett departement gjør det. Prioriteringer mellom politietat nr. 1 og nr. 2 vil bli løftet opp til regjeringsnivå (budsjettkonferanser m.m.) og ikke bli foretatt i JD eller POD.

Politiet ellers

POD sviktet. Om man ikke legger ned POD, som en del har tatt til orde for, bør POD **flyttes langt bort fra Oslo**. Det er sannsynligvis den beste måten å få inn "friskt blod" i dette direktoratet på. Dessuten vil det være bra distriktpolitikk.

Politiet synes å ha altfor mange oppgaver utenom sine kjerneoppgaver. Disse oppgavene krever selvfølgelig tid og krefter. Og **ledelsen kan også få feil fokus** fordi de må sikres at disse oppgavene blir gjennomført, det må tas hensyn til de som arbeider med slike oppgaver osv. Det virker nesten uforståelig at **forlikrådene** skal ligge under politiet. forlikrådene behandler små sivile tvister, f.eks. tvister om størrelsen på telefonregner med mer. For øvrig hører ordningen med forlikråd hjemme på historiens søppelhaug. Den var et framskritt da den kom for om lag 200 år. Men i dag er forlikrådene et trussel mot rettssikkerheten fordi sakene behandles av tre ikke-jurister. Det ville gitt bedre rettssikkerhet og én jurist hadde behandlet sakene, og trolig billigere også. Det er meningsløst at politiet skal administrere ordninger som svekker rettssikkerheten.

Umarkert oppmøtested

BT (Delta) visste ikke hvor Utøya lå. Dessverre ble det rot angående oppmøtested for BT. Men selv ikke det opprinnelige oppmøtestedet var markert av lokalt politi (P-30) som kom dit først (kl. 17.52) slik at BTs to første biler kjørte forbi. Fra 18.05 sto P-30 B der (s.132 f øste spalte), men kunne da ikke skaffe båter. Det ville ha vært naturlig at P-30s **bil hadde blitt stående med blålys på for å markere nedkjøringen til oppmøtestedet** ved Utøya brygge landsiden. Med tanke på at både ambulanser og BT var under utrykning i høy hastighet, var det neppe noen god idé å parkere bilen til P-30 midt i veien. Og det er mulig at parkering i selve nedkjøringen ville ha sperret denne. Eventuelt kunne P-30 lagt igjen en lapp på frontruta med beskjed om at BT ved behov f.eks. kunne bruke støtfangeren på sin første bil til å dytte P-30s bil bort slik at BT kom fram til oppmøtestedet. Dette burde være en kurant sak selv om P-30s bil eventuelt ville ha blitt ødelagt, jf. at det i gjennomsnitt ble drept en person per minutt på Utøya. I utgangspunktet skal politiets materiell behandles med forsiktighet, men om det ikke står noe i skyting pågår-instruksen om at matrielle skader er underordnet menneskeliv (og at ansatte ikke skal bli konfrontert med slike skader), kan det med fordel endres.

Politiets tilgang til båter i Tyrifjorden

Når de gjelder politiets tilgang til båter for å komme over til Utøya, gikk mye galt. Pågripelsen av gjerningsmannen ble vesentlig forsinket. Mange personer ble drept og skadet på grunn av dette. At alt ikke går etter planen ved en så stor og komplisert aksjon, er påregnelig, dvs. at det var påregnelig at det kunne oppstå problemer når et større gruppe tungt utrustede politifolk skulle fraktes med båt. Nettopp fordi det var påregnelig, burde det meget tidlig ha vært tatt grep for å sikre tilgang til flere og bedre båter.

I ettertidpåklokskapens tegn kan man si at allerede da BTs første patrulje, D-36, startet utrykning mot Utøya noe etter kl. 17.30, – eller andre – ha påbegynt arbeidet med å skaffe båter og reservebåter. På en måte kan det ha vært nærliggende at BTs ansatte innendørs gjorde dette, men de kan ha hatt mye annet å gjøre. En slik kritisk viktig – bokstavlig talt livsviktig oppgave – kunne også et politidistrikt i en annen landsdel ha overtatt, jfr. overbelastningen på Østlandet. Lokalkunnskap ville ha vært en fordel, men til og med på Google maps (<https://maps.google.com/>) er Utvika camping avmerket med navn (for øvrig burde politiet ha tilgang til både andre digitale kart og papirkart). Det kunne ha vært et bra sted å starte, og om de ikke var båter der, kunne de ha bidratt med navn, adresse og eller telefonnummer til andre i nærheten. Og telefonopplysningen kan normalt oppgi telefonnummer med utgangspunkt i adresser, ikke bare navn.

En annen mulighet var å gå ut i radio og TV for å skaffe båter fra private i Tyrifjorden. Og venner og kjent av båteiere kunne ha blitt oppfordret til å ringe til båteiere i tilfelle disse ikke hørte på radio eller TV selv.

Politiet ankom Utøya ca. kl. **18.28** (med privatbåt H som gikk ut fra Utvika camping, side 139). Kommisjonen mener at om NBPD sin aksjonsplan hadde blitt fulgt, ville politiet kunne ha ankommet Utøya ca. kl. **18.15**. P-30 ankom kl. **17.52** til Utøya brygge landsiden som ligger 625 meter fra selve Utøya. Om en privatbåt hadde ligget klar der da, **ville politiet kunne ha ankommet Utøya ikke bare tidligere enn 18.28, men også tidligere enn 18.15**. Eksakt hvor mye tidligere ville ha avhengt av hvor raskt den aktuelle båten ville ha vært, nødvendig tid til

lasting av utstyr, klarering med aksjonsleder osv. Dessuten passerte D-36 (BT) nedkjøringen til Utøya brygge landsiden kl. 18.01, jf. fotnote 74 på side 126. **Det er skandaløst at mange mange har blitt drept og såret på grunn av en dårlig organisert politiaksjon.**

Tiltak i Forsvaret (forslag nr. 20)

Det forskjell på forsvar og politiet. Forsvaret skal brukes mot ytre fiender. Politiet skal opprettholde ro og orden innen landets grenser. I Norge hadde vi i 1931 Menstadslaget, mellom Skien og Porsgrunn, i forbindelse med en lockout fra Norsk Hydros side. Der kom det til et voldsomt sammenstøt mellom 2000 arbeidere og 100 politifolk. Daværende **forsvarsminister Vidkun Quisling** sendte omlag 150 soldater og 4 marinefartøyer til Menstad, og Telemark bataljon ble delvis mobilisert. Selv om militæret ikke direkte ble satt inn mot arbeiderne, kan man tro at Quisling hadde viljen til å gjøre det. Noe tidligere samme år, mai 1931, skøt og drepte soldater under politibefal 5 arbeidere i Ådalen, Västernorrlands län, Sverige. Soldatene åpne ild med både geværer og maskingeværer. **At Quisling kan ha blitt inspirert av dette, overrasker ikke. Det som er overraskende, er at noeni dag snakker om å sette inn Forsvaret i forbindelse med politioperasjoner.** Det vises stadig til «store bror» Forsvaret når det gjelder både den ene og det andre politioppgaven. De som kommer med slike uttalelser, er forhåpentligvis historieløse.

Nylig har det også blitt tatt til orde for at spesialsoldater skal kunne settes inn for å løse politioppgaver i Norge. Det er grunn til å reagere særlig sterkt på det. Om dagens rødgrønne regjering synes at det er greit at Forsvaret løser enkelte politioppgaver, vil andre regjeringer kunne synes at Forsvaret kan løse andre politioppgaver også. Som for eksempel innsats mot demonsrandter – tenåringer kanskje, eller småbarnsforeldre med barnevogn som demonstrer for konantstøtten. Spesialsoldater er ikke bare opplært til å klare seg på tur i skog og mark bak fiendens linjer, men til å drepe i nærkamp. Også uten våpen – til å knekke nakken på andre i løpet av få sekunder, i følge mediaoppslag. Selv fredlige demonstrasjoner kan politiet/Forsvaret fort minste kontrollen over.

Det er bare pinlig at politiet bare har ett helikopter, og helikoptermannskapet hadde fellesferie 22/7. Mens alle oljearbeidere regelmessig flyr med helikopter til og fra jobb i Nordsjøen osv. Denne gang var det bare én bombe i Oslo, det kunne lett ha vært flere. Politiet sviktet fra topp til bunn, mens helsevesenet hadde overkapasitet, bl.a. ble ikke alle mobiliserte operasjonsteam o.l. og annen katastrofekapasitet som var på plass den 22/7 benyttet.

Det er også pinlig at Oslopolitiet måtte få støtte fra Forsvaret til vakthold av bygninger i Oslo sentrum i kjølvannet av 22/7 istedenfor at det ble kalt inn nok ekstramannskaper fra Oslo politidistrikter, andre politidistrikter og politireserven. Det er noe uklart om Forsvaret i det hele tatt har sendt regning til Oslopolitiet for sin innsats. Forsvaret har forhåpentligvis fakturert Oslopolitiet med et høyere beløp enn tilsvarende vakthold ville ha kostet politiet, ellers vil jo politiet ha økonomiske grunner til ikke å kalle inn egne mannskaper, som ofte vil ha krav på overtidsbetaling (Forsvarets direkte utgifter kan være mye lavere, spesielt når vernepliktige brukes til vakthold m.m.).

Konklusjon: Hold Forsvaret utenfor både enkle og kompliserte politioperasjoner. Rydd opp i dagens politi. Og opprett politietat nr. 2, jf. ovenfor.

Taushetsplikten til helsepersonell (anbefaling nr. 22)

Det er framkommet at gjerningsmannen ble psykiatrisk utredet i tidlig barndom. Med tanke på at den psykiatriske vurderingen i 2011/2012 sprikte sterkt, må man kunne anta at vurderinger foretatt av personer med enda mindre kompetanse og erfaring vil være enda mer usikker. I tillegg kommer betydningen av tidsfaktoren, jfr. at psykiatriske diagnoser i utgangspunktet er ferskvarer.

Forslaget om at politiet skal få tilgang til taushetsbelagte helseopplysninger problematiseres i liten grad i rapporten. I utgangspunktet er det grunn til å tro at PST har liten psykiatrisk kompetanse – de klarer ikke en gang å holde orden i sitt eget arkiv. Det er derfor grunn til å tro at opplysninger om psykisk helse kan bli feiltolket. Og ikke minst at mangel på kontakt med psykiatrien vil kunne oppfattes som grunn til å ikke følge opp personer som ellers ville ha blitt fulgt opp av PST. Men det er også grunn til å tro at mange personer vil unnlate å søke psykisk helsehjelp når de trenger det, om de antar at det vil bli videreformidlet til politiet og brukt i mot dem når det søker om pass, politiattest, sikkerhetsklarering osv.

Desentralisering

Høyblokka og det meste av Regjeringskvartalet ble bygd lenge før Internett gjorde kommunikasjoner lettere (flere flyplasser og mobilnett treker i samme retning). Det er i dag fullt mulig å flytte ut store deler av departementene til andre byer, jfr. at andre land til dels har deler av departementene utenfor hovedstaden. Det vil gjøre det lettere å rekruttere statsråder og øvrig politisk ledelse fra andre deler av landet enn Oslo-området. Tilsvarende gjelder selvfølgelig også for rekrutteringen av departementsansatte. Statsråder vil kunne ha noen kontordager i hjemfylket sitt. Og det blir mindre attraktivt å angripe et desentralisert departementsystem enn et sentralisert system. Og systemet blir mer robust. Det som var en naturlig løsning i 1814 (alt i Oslo), er ikke det 198 år etterpå. Heldigvis har verden gått framover på andre områder.

Kommisjonsrapport nr. 2

En tidligere statsråd, som sikkert foretrekker å være anonym, forsikret seg først om at det ikke var noen journalister tilstede på et åpent møte med få deltakere. Et stykke ut i foredraget sa han: "Er det ikke bra at vi sier at vi skal gjøre ting som vi ikke gjør, istedenfor at vi ikke sier noe at vi skal gjøre noe?"

Politiets selvevaluering var en skandaløst dårlig. Kommisjonen har gjort en formidabel innsats – det den skal ha all ære for. Politikere vil sikkert vedta en rekke tiltak for å bedre sikkerheten. Men som kommisjonen har påpekt: det var myndighetenes gjennomføringsevne som sviktet før og rundt 22/7. Det er dessverre fare for at ikke alle tiltak som vedtas for å bedre sikkerheten, blir gjennomført. Derfor bør kommisjonen levere en ny rapport, f.eks. om tre år, for å klarlegge hvilke av de vedtatte tiltakene som faktisk har blitt gjennomført.